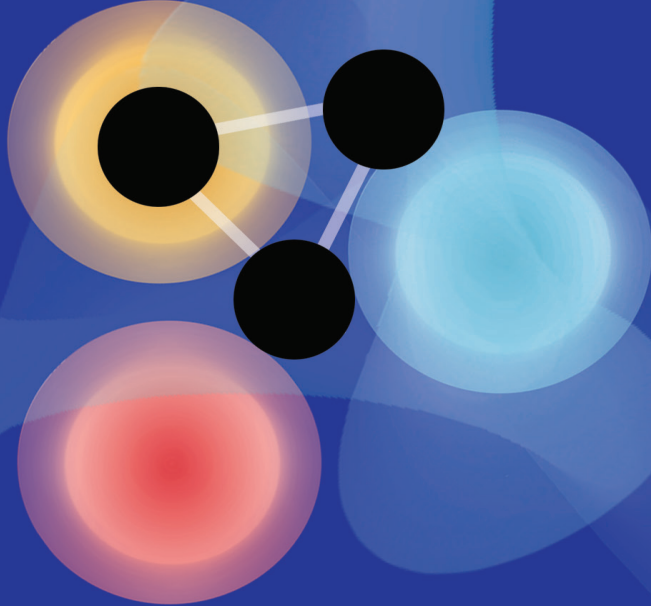

EĞİTİM PRATIĞİMİZ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÖZOK
Uzman Cesim ALADAĞ

EĞİTİM PRATIĞİMİZ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÖZOK
Uzman Cesim ALADAĞ

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÖZOK
Uzman Cesim ALADAĞ

EĞİTİM PRATİĞİMİZ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

ISBN 978-605-241-823-9

DOI 10.14527/9786052418239

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım ve yayım hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Dr. Öğr. Üyesi Meyrem DEVECİ

Kitap İçeriği Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri
Enstitüsü Müdürlüğü Desteğiyle Hazırlanmıştır.

PARAYLA SATILMAZ

Baskı: Ay-bay Kırtasiye
İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret
Limited Şirketi Çetinemeç Bulvarı
1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Geçmişten Geleceğe Eğitim Pratiğimiz

Eğitim, içinde bulunduğu toplumun değerleri ile paralellik gösterir. Bu paralelliğin koptuğu durumlarda, eğitim pratiğinin istenilen sonuçları üretmesi düşünülemez. Dolayısıyla eğitim; değişen teknolojik, toplumsal, ekonomik, siyasi ve bilimsel parametreler doğrultusunda milli değerleri pratiğe ve gelecek nesillere aktaran dinamik bir süreç olarak görülebilir. Bu nedenle eğitim büyük oranda bir kültürleme sürecidir. Üniversiteler bu kültürleme sürecinin üst çatısını oluşturur. Bu yönüyle de öncü ve vazgeçilmez rolleri söz konusudur. Bu doğrultuda, eğitim anlayışının teoriden pratiğe aktarılma sürecindeki her aşamasında, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi olarak aktif rol almayı, bilimsel olarak katkı sağlamanın yanı sıra eğitimin bir pratik olarak ilerlemesini sağlayacak her adımda, faal şekilde görev almayı misyon olarak görmekteyiz. Bu bağlamda, bilimsel çalışmaların ortaya konduğu faaliyetleri sürdürmekte ve bu çalışmalarını eğitimcilerin ve bilim dünyasının hizmetine sunmaktayız.

Eğitim, dinamik bir olgu olarak değerlendirildiğinde tek bir yönden ve tek bir girdisi ile ele alınması pek mümkün olmayan; yönetiminden öğrencisine, felsefesinden ileriye dönük planlamalara kadar birçok yönden ele alınması gereken bir olgudur. Bu bağlamda eğitimi, felsefeden edebiyata, psikolojiden sosyolojiye, matematikten dil öğretimine, eğitim ekonomisinden eğitim programlarına birçok farklı alandaki uygulamalara bakılarak değerlendirmek gerekir. Üniversitemiz öncülüğünde gerçekleştirilen “Eğitim Pratiğimiz Üzerine Araştırmalar” başlıklı bu çalışma, farklı üniversitelerden alanında uzman kişilerin çalışmalarını belli bir bütünsellik çerçevesinde bir araya getirmektedir.

Bu kitapta yer alan farklı bölümler ile eğitim pratiğinin farklı perspektiflerden değerlendirilmesi ve kolektif bir eğitim anlayışı ortaya konulması hedeflenmiştir. Geçmişte pratiğe dökülen uygulamalar, şu anda ele alınan pratikler ve ileriye dönük atılacak adımların bir arada tartışılması ile geçmiş ile günümüz arasında bir köprü görevi görecektir olan bu kitap, ileriye dönük atılacak adımların daha sağlam atılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, bu kitaba katkı sunan ve hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunar, bu kitabın okuyucularına eğitim pratiği açısından birçok farklı katkı sağlamasını temenni ederim.

Prof. Dr. Hamdullah ŞEVLİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÖZOK
Uzman Cesim ALADAĞ

I. BÖLÜM EĞİTİM FELSEFESİ PRATIĞİMİZ

Eğitim Hikâyesiyle Başladı

Dr. Öğr. Üyesi Ali GURBETOĞLU - İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

2023 Eğitim Vizyonuna Sokratik Pencereden Bir Bakış

Yüksek Lisans Öğrencisi Zehra ÇİFTÇİ

**Türkiye’de Bilim; Taklit mi Tasdik mi Tasavvur mu? Batı İle İlişkiler Bağlamında
Bilim ve Eğitim Anlayışındaki Değişme ve Gelişmeler**

Prof. Dr. Kemal DURUHAN - İnönü Üniversitesi

II. BÖLÜM EĞİTİMDE DİL VE EDEBİYAT PRATIĞİMİZ

**İngilizce Öğretiminde Kürtçe – İngilizce Kökteş Sözcüklerin Kullanımının
Öğrenci Motivasyonu Üstündeki Etkisi**

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman KASAP - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öğretmen Barış GÖRÜNÜŞ - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

**2023 Hedefine Doğru Türk Dili ve Edebiyatı Müfredatında Sorunlu Bir Konunun
Çözümlemesi: Fecr-İ Âti Topluluğunun Yeri**

Doç. Dr. Fethi DEMİR - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

**İngilizce Dil Eğitiminde Teknoloji ve Görsel Araçların Öğrenci Başarısı ve
Motivasyonu Üzerindeki Etkisi**

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman KASAP - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Kadir TURGAY - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

2023 Vizyon Belgesinde Yabancı Dil Öğretiminin Yeri

Doç. Dr. Fuat TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Uzman Öğretmen Volkan TAYİZ - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

**Ödül Vermenin Öğrenci Motivasyonuna Etkisi Üzerine İngilizce Öğretmenlerinin
Görüşleri**

Arş. Gör. Sedat TAŞİN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Kasap - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

III. BÖLÜM EĞİTİMDE YÖNETİM PRATIĞİMİZ

İlköğretim Okulları Yöneticilerinin Okul Merkezli Yönetime İlişkin Algıları

Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU, Siirt Üniversitesi

Öğretmen Elif Sena GENÇCELEP, Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Çocuk Hakları İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi

Prof. Dr. Zihni MEREY, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öğretmen Elif Sena GENÇCELEP, Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Öğretmen Sümeyya SARI, Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Eğitimde 2023 Vizyon Belgesi'nin Önemi, Yansımaları ve Uygulanabilirliği

Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU - Siirt Üniversitesi

Muhlis CEYLANI - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Hakan DURĞUN - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Eğitim Sistemimizde Denetim ve İdeal Maarif Müfettişlerinin Özellikleri Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme

Maarif Müfettişi Yusuf İPEK - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Doç. Dr. Fuat TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

IV. BÖLÜM EĞİTİMDE ÖĞRETİM PRATIĞİMİZ

Ebeveynlerin Okula Güven Algısının İncelenmesi

Uzman Öğretmen Numan SAYLIK - Hacettepe Üniversitesi Doktora Öğrencisi

Uzman Psikolojik Danışman Metin TAYTAŞ - Yüzüncü Yıl Üniversitesi Doktora Öğrencisi

2011-2018 Yılları Arasında Yapılan Yaşam Boyu Öğrenme Konulu Tezlerin İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Taha YAZAR - Dicle Üniversitesi

Öğretmen Hakim TURAY

Doktora Öğrencisi Fikriye YAMAN

Ortaöğretim Öğrencilerinin Üniversiteye Yerleşme Başarısındaki Bölgesel Farklılıkların 2023 Eğitim Vizyonu İle Azaltılması

Dr. Tuğba TUĞ KAROĞLU - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Prof. Dr. Hayrettin OKUT - Kansas Üniversitesi - ABD

Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programı Öğrencilerinin Mesleki Sonuç Beklentileri

Doç. Dr. Fuat TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öğr. Gör. Mevlüt MARUFOĞLU - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İlahiyat Öğrencilerinin Arapça Öğreniminde Karşılaştıkları Zorluklar, Yaptıkları Dilsel Hataların Nedenleri ve Çözüm Yolları

Arş. Gör. Mazhar DEDE - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlk ve Acil Yardım Programının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Dr. Öğr. Üyesi Sema KAPTANOĞLU - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza KUL - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öğr. Gör. Nuran BAZANCİR - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Fatma CALAYIR - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öğr. Gör. Sevgi YÜKSEK - Hakkari Üniversitesi

Tıp Eğitiminde Biyomedikal Perspektif ve Biyopsikososyal Yaklaşım

Doktora Öğrencisi Merve YILDIZ - Marmara Üniversitesi

Bediüzzaman ve Medresetüzzehra Projesi/Modeli: 2023 Eğitim Vizyonu Bağlamında Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Kenan Bulut - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Uzman Öğretmen Adil Yıldırımçakar - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

**V. BÖLÜM
EĞİTİMDE MATEMATİK PRATİĞİMİZ****Matematik Eğitiminde Didaktik Durumlar Teorisi Işığında Eğitsel Bir Mobil Oyun Tasarımı ve Bir Model Önerisi**

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖK - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Liselerde İstatistik Öğretimine Yönelik Mobil Öğretim Yazılımının Etkisinin İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Enes Abdurrahman BİLGİN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Seyfullah HIZARCI, Atatürk Üniversitesi

9.Sınıf Düzeyi İstatistik Öğretiminde Akıllı Tahta Yazılımının Tasarımı ve Etkililiğinin İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Enes Abdurrahman BİLGİN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Seyfullah HIZARCI, Atatürk Üniversitesi

Öğretmenlerin Fetemm Eğitimi Hakkındaki Tutumlarının İncelenmesi (Van İli Örneği)

Doç. Dr. Murat CANCAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Elif Ertem Akbaş - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Uzman Öğretmen Bilal UZUNYOL - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

VI. BÖLÜM EĞİTİMDE VİZYON

Öğrencilerin Görüşleri Çerçevesinde 2023 Eğitim Vizyonunun Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Erdal TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Uzman Rehber Öğretmen Metin TAYTAŞ - Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

2023 Eğitim Vizyonu Özel Eğitim Hedeflerine İlişkin Alan Öğretmenlerinin Görüşleri

Uzman Psk Danışman Zafer KORKMAZ - Batman Reh. Arş Merk. Müdürlüğü

İl Milli Eğitim Müdürü Mahmut KURTARAN - Batman İl Milli Eğitim Müdürlüğü

2023 Eğitim Vizyonunda Belirtilen Rehberlik Hizmetlerinin Hedeflerine İlişkin Rehber Öğretmenlerin Görüşlerinin Belirlenmesi: (Bir Durum Tespiti)

Uzman Psik. Danş. Zafer KORKMAZ - Batman Rehberlik Araştırma Merkezi

Dr. Öğr. Üyesi Selami TANRIVERDİ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Değerler Eğitimi Bağlamında Eğitim Vizyonu Hedeflerine Ulaşmada Örtük Programın Önemi

Doç. Dr. Fuat TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÖZOK - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal İnşacılık Bağlamında 2023 Eğitim Vizyonu

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi KOÇ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Güncellenen Sınıf Öğretmenliği Lisans Programının Öğretim Elemanı Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Nebi ALTUNOVA, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mecit ASLAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Program Geliştirmeye İlişkin Bilişsel Kurgularının İncelenmesi

Öğr. Gör. Erdal TANHAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Muzaffer SELÇUK - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Geçmişten Geleceğe Eğitim Pratiğimiz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

I. BÖLÜM EĞİTİM FELSEFESİ PRATIĞİMİZ

Eğitim Hikâyeyle Başladı.....	2
2023 Eğitim Vizyonuna Sokratik Pencereden Bir Bakış	12
Türkiye’de Bilim; Taklit mi Tasdik mi Tasavvur mu? Batı İle İlişkiler Bağlamında Bilim ve Eğitim Anlayışındaki Değişme ve Gelişmeler.....	21

II. BÖLÜM EĞİTİMDE DİL VE EDEBİYAT PRATIĞİMİZ

İngilizce Öğretiminde Kürtçe – İngilizce Kökteş Sözcüklerin Kullanımının Öğrenci Motivasyonu Üstündeki Etkisi.....	42
2023 Hedefine Doğru Türk Dili ve Edebiyatı Müfredatında Sorunlu Bir Konunun Çözümlemesi: Fecr-i Âti Topluluğunun Yeri	50
İngilizce Dil Eğitiminde Teknoloji ve Görsel Araçların Öğrenci Başarısı ve Motivasyonu Üzerindeki Etkisi	56
2023 Vizyon Belgesinde Yabancı Dil Öğretiminin Yeri.....	66
Ödül Vermenin Öğrenci Motivasyonuna Etkisi Üzerine İngilizce Öğretmenlerinin Görüşleri.....	74

III. BÖLÜM EĞİTİMDE YÖNETİM PRATIĞİMİZ

İlköğretim Okulları Yöneticilerinin Okul Merkezli Yönetime İlişkin Algıları.....	88
Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Çocuk Hakları İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi.....	112
Eğitimde 2023 Vizyon Belgesi’nin Önemi, Yansımaları ve Uygulanabilirliği	132
Eğitim Sistemimizde Denetim ve İdeal Maarif Müfettişlerinin Özellikleri Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme	156

IV. BÖLÜM EĞİTİMDE ÖĞRETİM PRATİĞİMİZ

Ebeveynlerin Okula Güven Algısının İncelenmesi.....	174
2011-2018 Yılları Arasında Yapılan Yaşam Boyu Öğrenme Konulu Tezlerin İncelenmesi	189
Ortaöğretim Öğrencilerinin Üniversiteye Yerleşme Başarısındaki Bölgesel Farklılıkların 2023 Eğitim Vizyonu İle Azaltılması	202
Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programı Öğrencilerinin Mesleki Sonuç Beklentileri	210
İlahiyat Öğrencilerinin Arapça Öğreniminde Karşılaştıkları Zorluklar, Yaptıkları Dilsel Hataların Nedenleri ve Çözüm Yolları	224
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlk ve Acil Yardım Programının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	231
Tıp Eğitiminde Biyomedikal Perspektif ve Biyopsikososyal Yaklaşım	236
Bediüzzaman ve Medresetüzzehra Projesi/Modeli: 2023 Eğitim Vizyonu Bağlamında Bir Değerlendirme.....	244

V. BÖLÜM EĞİTİMDE MATEMATİK PRATİĞİMİZ

Matematik Eğitiminde Didaktik Durumlar Teorisi Işığında Eğitsel Bir Mobil Oyun Tasarımı ve Bir Model Önerisi.....	256
Liselerde İstatistik Öğretimine Yönelik Mobil Öğretim Yazılımının Etkisinin İncelenmesi	270
9.Sınıf Düzeyi İstatistik Öğretiminde Akıllı Tahta Yazılımının Tasarımı ve Etkililiğinin İncelenmesi	289
Öğretmenlerin Fetemm Eğitimi Hakkındaki Tutumlarının İncelenmesi (Van İli Örneği)	313

VI. BÖLÜM EĞİTİMDE VİZYON

Öğrencilerin Görüşleri Çerçevesinde 2023 Eğitim Vizyonunun Değerlendirilmesi.....	330
2023 Eğitim Vizyonu Özel Eğitim Hedeflerine İlişkin Alan Öğretmenlerinin Görüşleri.....	345

2023 Eğitim Vizyonunda Belirtilen Rehberlik Hizmetlerinin Hedeflerine İlişkin Rehber Öğretmenlerin Görüşlerinin Belirlenmesi: (Bir Durum Tespiti).....	358
Değerler Eğitimi Bağlamında Eğitim Vizyonu Hedeflerine Ulaşmada Örtük Programın Önemi	380
Sosyal İnşacılık Bağlamında 2023 Eğitim Vizyonu.....	389
Güncellenen Sınıf Öğretmenliği Lisans Programının Öğretim Elemanı Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	393
Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Program Geliştirmeye İlişkin Bilişsel Kurgularının İncelenmesi.....	410

I. BÖLÜM
EĞİTİM FELSEFESİ
PRATIĞİMİZ

EĞİTİM HİKÂYEYLE BAŞLADI

Dr. Öğr. Üyesi Ali GURBETOĞLU - İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi *

Giriş

Milletlerin edebi ürünlerinde yazılı ve sözlü kültürün önemli bir yeri vardır. Yaşadıkları sosyal-siyasal olayları, başarı ve başarısızlıkları, umutları, hayal kırıklıklarını, dini, toplumsal ve ahlaki değerlerini, her türlü tecrübelerini yeni kuşaklara aktarmak istemişlerdir. Bu bilgi ve tecrübe aktarımında en önemli araçlardan birisi de hikâye ve masallar olmuştur. Bu araç tarihin bilinen en eski zamanlarından beri kullanılmaya devam etmiştir. Bu bakımdan hikâyeleştirme eğitim-öğretimde kullanılan en eski tekniklerinden biridir. Ancak pozitivist egemenliği bu tekniği bir müddet gözden düşürmüştür. Bu süreçte öykü temelli öğrenme adıyla kısmen varlığını sürdürdü. Değerler eğitiminde yaşanan erozyon sonrası hikâye ve masallar bir umut olarak yeniden keşfedildi. Çağdaş eğitim, bilişsel ve psikomotor becerilerin öğretiminde sağladığı başarıyı duyuşsal alanda göstermemiştir. Bu eksikliği gidermede hikâye ve masalların gücünden yararlanılabilir.

Hikâye Anlatıcılığı Ne Zaman Doğmuştur?

Hiç şüphesiz Hz. Adem ile Havva zamanında...! Çocuklarına, cennetten çıkışın, dünyaya sürgünün hikâyesini anlatmışlardır ilk olarak. Buna günümüzde milyarlarca müntesibi bulunan ilahi dinlerin kutsal kitapları şahittir. Tevrat, İncil, Kur'an Âdem ile Havva'nın cennetteki yaşantısı ve oradan çıkarılışlarıyla alakalı bilgiler verir.

Böylece ilk hikâye Âdem ile Havva'nın hikâyesidir. Daha sonra çocuklarının dünyadaki yaşantı tecrübeleri arttıkça hikâyeler dünyevileşti. Dünya tecrübelerini kendilerinden sonraki kuşaklara aktarma aracına dönüştü. Zamanla toplum hikâyeleri, hayat hikâyeleri, gündelik hikâyeler, iş ve meslek hayatı hikâyeleri, duygu ve düşüncelerin, değerlerin tasvir ve takdir hikâyeleri gibi pek çok alana yayıldı hikâyeler...

Yöntem Nedir?

Türk kültüründe uzun asırlar "usul" adıyla bilinen "yöntem" kavramı batıda kullanılan "metod" kavramının karşılığıdır. Türkçede kullanılan "üslup" ifadesi de genellikle "metod" anlamında kullanılmıştır. Üslup kelimesi TDK sözlüğünde "anlatma, oluş, değiş veya yapış biçimi, tarz; her yazarın, her sözünün (hatibin) fikrini, duygularını anlatmak için kullandığı özel anlatış tarzı" anlamlarında kullanılmıştır. Yine aynı sözlükte "metodoloji" kavramı "yöntem bilimi" olarak tanımlanmıştır.

* ali.gurbetoglu@izu.edu.tr

Üslup, bir hakikate ulaşmada yahut bir düşünceyi hayata geçirmede düşünce ve eylemleri uygun bir sıralamayla takip etmektir. Dekart'ın çok bilinen, "iyi bir fikir kadar onu iyi kullanmak da önemlidir" sözü üslubun bu anlamlarına işaret eder. Hedefe ulaşmak için sadece bilgi yeterli değildir. "Vusul için usul esastır" der eskiler. Yani hedefe ulaşmak için en temel unsurlardan biridir yöntem konusu.

Eğitimden beklenen, çocuğa doğa ve insanla ilgili hakikatleri kavratmak, bir olay veya olgunun nasıl gözlenip deneneceğini göstermektir. Aynı şekilde öğrenilenleri eleştirel bakış konusunda bilinçlendirmek, benzerliklerden hareketle genellemelere nasıl ulaşılacağını öğretmektir. O nedenle öğretmenler, yöntemleri sadece uygulamakla yetinmez, öğrencilerine hakikati arama yollarını öğrenme ve uygulama sevgisi aşlamayı vazife kabul ederler. Zira öğretmenin dersi anlatıp kavratmada kullandığı yöntemler, çocuklar için hayatta karşılaşılabilecek problemlere yaklaşımda da gerekli olacaktır. Böylece çocuk okuldan aldığı bu yöntem bilgisiyle hayatta karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmeyi öğrenir. Batıl ve hurafeleri hakikatlerden ayırmayı öğrenerek, hayat yolunda şaşırıp kalmaktan ve hatalara düşmekten kurtulur.

Geleneksel Eğitim-Öğretimde Yöntem?

Eğitim ve öğretimde yöntem bilgisi en az içerik kadar önem taşır. Yöntem konusundaki eksiklik, yanlışlık veya usulsüzlük içerik konusunda amaca ulaşmanın en büyük engeli haline dönüşebilir. O nedenle her bilim ve fen alanı kendi özelliklerine uygun yöntemleri kullanır.

Çok bilinen iki temel yöntem, "tümevarım" ve "tümdengelim" usulleridir ki, bunlara eskiden "istikrai" ve "ta'lili" usuller denilmekteydi. Eskiler başlıca "Üslubu İstifhamı" ve "Üslubu Takriri" olmak üzere iki yöntem kullanır, bunları birbiri içinde kullandıkları yönteme de "Üslubu Muhtalit" derlerdi. Kuşkusuz bu yöntemler, muhtelif tekniklerle birlikte kullanılırdı. Bu yöntemlerin günümüzde de etkin olarak kullanıldıkları düşünülürse, çağdaş eğitimin yöntemden ziyade bir takım çağdaş imkânlar yardımıyla teknikleri çeşitlendirdiği söylenebilir.

Eğitimin tanımında amaçlı bir faaliyet oluşuna özenle vurgu yapılırsa da bu amaç konusuna yeterince önem verildiği söylenemez. Burada işaret edilen amaç, sadece Türk Milli Eğitiminin genel amaçları veya bir disiplinin amaçları değildir. Öğretmen ve öğrencilerin belli bir saatte aynı ortamı paylaşmalarındaki ortak amaçtır. Öğretmen o derste işleyeceği konunun ayrıntılarını belirlerken, ana konunun her bir bölümünün amaçlarını ayrı ayrı belirlemeli ve bunları kazanım ifadeleri şeklinde yazarak öğrencilerle paylaşmalıdır. Öğrenci o konuyu ve konunun her bir bölümünü öğrenmekle hangi yeterlikleri elde edeceğini net bir şekilde görmelidir. Öğrenci derste, «**bu konu hayatta ne işime yarayacak**» sorusunu zihninden geçiriyorsa, o konuyla ilgili amaçların net olarak ortaya konulduğu söylenemez.

Bir dersin işlenişinde kullanılan "ipucu", "pekiştirme", "öğrenci katılımı", "dönüt ve düzeltme" aşamaların da odak noktası işte bu amaçlar olmalıdır. Konunun her bir bölü-

müyle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi sürekli kontrol edilmelidir. Ders sürecinde çocuklara yöneltilen sorular, verilecek örnekler, sunulacak hikâyeler hep bu amaca yönelik olmalıdır. Hatta sınavlar için soru hazırlanırken bu amaçlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bütün bu hususlar yöntemle alakalı öncelikli hususlardır. Hikâye ve masallar bu şekilde organize edilmiş bir ders ortamında amaçlanan kazanımlara ulaşmak için bir araç olarak düşünülmelidir.

Hikâye ve Masal Nedir?

Hikâye, Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü; aslı olmayan söz, olay” şeklinde tanımlanmıştır. Kelime, genel olarak “anlatma, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, rivayet” anlamlarına gelir (Sakaoğlu, 2011:3). Hikâye gerçek veya hayali olayların, maceraların özel bir üslupla nakil veya tekrarı demektir (Elçin, 2004:444).

Anlatmak, hikâye etmek anlamında kullanılan “tahkiye” kelimesi de hikâye kelimesinden türetilmiştir. TDK sözlüğünde tahkiye, “bir olayı anlatmadaki düzen, anlatış düzeni” şeklinde tanımlanmıştır. Hikâyede duyuşsal gelişme ön planda iken öykü temelli öğrenmede temel amaç konu öğretimi olduğundan bilişsel boyut ağırlıklıdır.

Hikâyelerde üç temel unsur öne çıkar. Bunlar; olayın örüntüsü, olumlu veya olumsuz iletiler ve mesajdır.

Bunlardan ilki, hikâyenin kendisidir. İkincisi aktarılmak istenen bilgiler, duygular, değerlerden oluşur. Mesaj da hikâyede sunulan bilgiden dinleyicinin çıkarması gereke sonuçtur.

Masal ise; Arapça bir kelime olan “mesel” den çıkmıştır (Tezel, 1968: 447). Mesel; örnek, benzer, numune, dokunaklı ve manalı söz, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye demektir (Devellioğlu, 1978:747). Bir başka ifadeyle masal; nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır (Boratav, 1969:80). Masallar, hâkim vasıflarına göre “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” olarak tarif edilmektedir (Elçin, 2004:368).

Masallar, ilk insan topluluklarından doğmuştur. Önceleri atalar kahramanlığının küçük toplulukta anlatılmasıyla başlamış, ağızdan ağıza geçerek yayılmış, aileden klan, kabileye, daha büyük birliklere ve sonunda ulus denilen geniş insan topluluğuna mal olmuştur (Tezel, 1968: 449).

Hikâye-Masal İlişkisi

Masal, birçok yazarlar tarafından hikâye, efsane, menkıbe, kıssa, fabl, atalar sözü, tekerleme vb karşılığında kullanılmıştır. Masalın öz Türkçe karşılığı “ötkünç” tür. Uygurcada “öd”, “öğüt” anlamındadır. “Öd vermek” öğüt vermek, “ötkünç” de öğüt verici yahut “kıssalı söz”, “hikâye” anlamına gelmektedir (Tezel, 1968: 447). Aralarında büyük benzerlikler ve bazı farklılıkları da söz konusudur. Şahıslar, olay, yer ve zaman gibi unsurlar barındıran hikâyeler, daha çok yaşanmış veya yaşanabilecek olayları ifade eder. Masallar ise gerçek hayatta mümkün olmayan, abartılı, hayal ürünleri olup, olayların yer ve zamanı belirsiz, kahramanları insan ve cin, peri, cüce gibi insan dışı varlıklardır.

Her ikisi için yapılan tanımlamalarda da görüleceği üzere masal ile hikâye arasında bağ kurulmakta ve bunların eğitici yönüne vurgu yapılmaktadır.

Niçin “Hikâye” ve “Masal” ?

Çünkü insanlar, özellikle çocuklar hikâyeden çok hoşlanırlar...

Hikayenin, çocuğun ruhuna, ilgisine en uygun ifade tarzı olduğu, günümüzde yeniden keşfedilmiştir. Eğitim açısından; sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik, ahlaki gibi hayatın tüm alanlarındaki öğrenmelerde etkin olan hikayeler çocukların bir taraftan bilgilerini artırırken diğer taraftan ahlaki bakımdan yüceltilmelerine vesile olur. Baha Tevfik (1913:1-2) bunu “çocukların zekasını yormadan eğitime aracı” olarak değerlendirir. Yavuzer (1996: 207)e göre, 12 yaş grubu çocuklarının ilgi alanını tarih ve efsane kahramanları oluşturur. Bu kahramanlarla kurdukları özdeşimle hem zihinlerini hem gönül dünyalarını geliştirirler. Hikaye ve masalların ayrıca dil öğrenimi, düşünme ve ifade becerilerinin gelişimi, öğüt ve ders verme gibi çok yönlü görevler üstlendiği görülür. Taşdıkları mesajlar bir yandan çocukların ruhunu besleyip geliştirirken diğer yandan onların hayal güçlerini, düşünme ve ifade becerilerini geliştirmede etkilidir. Özellikle dilin düzgün kullanılması ve ifade becerilerinin geliştirilmesindeki önemine dikkat çekmek gerekir.

Çağımızda bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişimler eğitimle alakalı kurumlardan, içerik ve yöntemlere kadar pek çok şeyi değiştirdi. Bu süreçte geleneksel olan her şey çağdaş kabul edilenler karşısında tutunamadı veya unutulmaya terk edildi. Modern zamanların sağladığı tüm imkânlara rağmen hiçbir toplum, değerler eğitimi konusunda hayal ettiği yere ulaşamadığından olacak ki, bu konuda sürekli arayışlar artarak devam etmektedir.

Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri geliştirmek üzere organize olan çağımız eğitim sistemleri, bilişsel ve psikomotor gelişim konusunda önemli başarılar ortaya koymakla birlikte duyuşsal yönde hedeflerden oldukça uzakta kaldığı görülmektedir. Bu güçlüğü aşmada gösterilen çabalarda bazen eski olanın yeniden keşfedildiğine, onun yeni bir formda, yeni bir isimle yeniden gündeme getirildiğine tanık olunmaktadır. Örneğin eskilerin çok iyi bildiği ve uzun asırlar boyunca eğitimde kullandıkları “tahkiye” yöntemi günümüzde yeniden keşfedilmiş, “hikâye anlatıcılığı”, “öykü temelli öğrenme”

gibi değişik isimlerle yeniden gündeme gelmeye başladı. Ancak bu yöntemin pozitivistimin de etkisiyle, daha çok bilişsel öğrenmelerin daha uzun süreli kalıcılığa ulaştırılmasına dönük olarak kullanılması, duyuşsal alanda katkılarının sınırlı kalmasına vesile oldu.

Oysa bu yöntemin aynı zamanda kişilik ve karakter eğitimi konusunda oldukça önemli imkânlar sağlama gücüne sahip olduğuna eğitim tarihi tanıklık etmektedir. Bu yöntemin, günümüzde sadece zihne ve beceriye dayanan ve ruhsuzlaşmış eğitim pratiğine ciddi bir ruh katma potansiyeli mevcuttur. Bu çalışma, eskinin “tahkiye” (hikâyeleştirme) yönteminin çağdaş versiyonu olan “öykü temelli öğrenme” yönteminin değerler eğitimi konusunda da kullanılmasının önemine dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Pozitivist Anlayışta Hikâye ve Masallar

Masalların çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin tartışmalar günümüze kadar devam edegelmiştir. Çocukların masal dinlemesi veya masal kitapları okumasını geçmişte olduğu gibi günümüzde de uygun bulmayan eğitimciler mevcuttur. Bunların en temel itirazı, çocuğun gerçeklerden uzaklaşıp hayaller dünyasında yaşamaya tehlikesiydi. Böyle bir durumun, çocuklarda doğru ve mantıklı düşünme becerilerinin gelişmesine engel olacağı, onları yanlış inanç ve kanaatlere sürükleyeceği düşünülmektedir. Emil’ in masal okumasını doğru bulmayan Rousseau bu kanaatte olanlardandır (Gökşen, 1955:548). Natüralist bir eğitimci olan Rousseau’nun bu tutumunu benimseyenler masallardan uzak durmuş, çocukları daha çok tabii bilimlere, fen konularına ve ahlak ve karakter eğitimine yönlendirmişlerdi.

Konuya sosyolojik açıdan bakılınca masalların çocuklara zararlı değil tam aksine yararlı olduğu anlaşılır. Bir milletin bütün geleneğinin bir özeti olan halk edebiyatı mahsulleri, ninniler, tekerlemeler, masallar, türküler, bilmeceler, hikâye ve efsanelerle birlikte dini inanç ve değerleri de telkin ederler (Enginün, 1987:38). Bu bakımdan masallar tarihin derinliklerinden günümüze kadar eğitim amaçlı kullanılmış kültürü taşıma araçlarından biridir.

Pozitivistimin hayata hâkim olmaya başlamasıyla hikâye ve masalların da tadı kaçtı. Özellikle masala karşı çıkmaların sebebi, masalların hayale dayalı olarak metafizik bir âlemi çağrıştırmasıydı. Pozitif bilim adına ortaya koyulan yeni gelişmeler masalla bir zıtlık oluşturmaktaydı. Aklın, duyu ve tecrübenin hükmettiği bir çağda hayalleri, cin ve perileri barındıran masalların yeri olamazdı.

Pozitivist düşünce gelişme kavramıyla sürekli teknolojik veya iktisadi gelişmeyi ön plana çıkarıyordu. Masallar, periler ve cinler gibi hayali varlıkları barındırdığı için hurafe olarak görüldü. Demokrasi çağında, masallardaki padişahların varlığı ve yüceltilmeleri eski yönetim sistemlerini bir anlamda meşrulaştırmak olduğu iddia edildi. Bundan demokrasi mücadelesi zarar göreceği savunuldu. Günümüzde gülünç kabul edilen bu iddialar pozitivist ilim mantığına büründürülerek sunulmuş ve küçümsenemeyecek bir kabul görmüştü.

Pozitivistlerin masallara bakışı şöyleydi: Modern çağ, akıl ve bilim çağıdır; bilim ise gözlem ve deneye tabidir. Bu bakımdan görülmeyen şeyler bilimsel olamaz. Bilimsel olmayan ise çocuklara yarar değil, zarar verir.

Bilimi sadece tecrübi ilimlerle sınırlandıran bu kısır bakış açısı, bilim adına masallara şiddetle karşı durmakta, en azından onların akli sınırlar içine çekilmelerini savunmaktaydı. Hâlbuki asıl olan insan unsurudur, teknoloji de, iktisadi sistemler de insan içindedir. Esas unsuru, özü, hakikati ruhsal yönünde saklı olan insanın hayal etme ihtiyacını kısıtlayan bir ilim mantığının ne kadar sakat olduğu günümüzde daha iyi anlaşılmalıdır.

Oysa masallar bu anılan özelliklerinden dolayı çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, çocuğu geleceğe hazırlayan, gerçekliği dolaylı olarak anlatan bir türdür (Şirin, 1998:88).

Masalların Islahı ve Öykü Temelli Öğrenme

Çocuklara yönelik hikâyelere ve özellikle masallara, fayda yerine zarar verecekleri gerekçesiyle mesafeli duran pozitivist çağ, bunları çocuk eğitiminden tamamen de dışlamadı. Mesela Rousseau ve Kant, eğitimden olağanüstü ve ilginç hikâyelerin kesinlikle kaldırılmasında ısrarcı oldular. Olağanüstü masalların yanlış bir kavrayış oluşturacağını ve hayal gücünü kontrol altına almaktan çok, zedeleyeceğini ileri sürdüler. Bununla birlikte George Sand ve Anatole France gibi psikologlar tam tersini söyledi. Onlara da tam aksine olağanüstü ve ilginç şeylerin çocuğun hayal gücü için bir ihtiyaç olduğunu iddia ettiler. Bu iki görüşün orta yolu bulundu ve çocuklara doğal eğilimlerine uygun hikâyelerin anlatması düşüncesi benimsendi (Gövsa, 1998:91). Bu düşüncenin arka planında bilgiye faydacı bakışın yansması olarak çocuklara öğretici (didaktik) metinlerin sunulması fikri yatmaktadır.

Türk eğitim sisteminde, Cumhuriyet öncesinde başlayan masala karşı çıkışların pedagojik kaygılardan çok ideolojik olduğu söylenebilir. Batılılaşmayı pozitivistlerin materyalizme evrilen versiyonuyla benimsemeyi tercih edenler, eğitimde her şeyin matematik gibi gerçekçi olmasını hedeflediler. Yalnız gerçek varlıklar ve gerçeğin değiştirilebilir özünün çocuklara öğretilmek isteniyor, duyuyla idrak edilemeyen varlıkların bilgisinden çocukların uzak tutulmasına özen gösteriliyordu. Akıl tek ölçü olarak görülüyor, çocuğa, deney sonuçlarına göre kesinliği belirlenmiş neticeler öğretilmesi öneriliyordu. Gözüyle görmediği, duyuyla idrak edemediği hiçbir şeye inanmamayı hedefleyen böyle bir eğitim anlayışı, çocuğun ruhunu ve ufkunu daraltarak ona fayda yerine zarar verir (Şirin, 1998:87).

Oysa masal, somut gerçekliği temel alan bilime değil, hayal etmeye bağlı sezgiye dayanır. Çocuğun gerçeklikler kadar hayale de pedagojik açıdan ihtiyacı vardır. Pozitivist bakış, “fayda” açısından tabulaştırdığı bilimi soyut kavramlardan uzak tutmaya, eğitimde kullandığı hikâye ve masalları da soyut kahramanlardan arındırmaya özen gös-

terdi. Bunun bir yansıması olarak doğa olayları ve fiziksel izahı mümkün olay ve olgular deney ve gözlemi öne çıkaran tarzda hikâye edilerek eğitimde kullanılmaya başlandı.

Böylece hikâyeler, küçümseyici anlamdan uzaklaştırıldı, “öykü temelli anlatım” adıyla, pozitif bilimlerin bilimsel esaslarla öğretilmesinde araç olarak kullanılmaya başlandı. Yağmur gibi bir tabiat olayını, “bir damla suyun hikâyesi” ile anlatan öğretmenin, konuyu düz anlatıma dayalı bilimsel dille öğretmeye çalışan öğretmenden daha başarılı olacağı açıktır. İnsanları ikna etmede hikâyenin (öykü) gücü, mantıkla ikna etme çabasından daha etkili olduğu aşikârdır. Ancak bu tarz bir hikâyeleştirmede çocuğun düşüncesi olağan ile sınırlı kalmaktadır.

Hikâye ve Masalların Eğitimsel Gücünün Yeniden Keşfedilmesi

Aydınlanma çağı öncüleri, pozitivist felsefenin savunucuları mantık ve akla aykırı oldukları gerekçesiyle masallara düşman bir tutum sergileseler de, bu durum masalları yollarına devam etmekten alıkoymamıştır (Şirin, 1998:29). Nitekim pozitivistizmin değerler üzerinde meydana getirdiği erozyon sonrası hikâye ve masallar bir umut olarak yeniden keşfedildi. Bireye ve onun özgürlüklerine vurgu yapan pozitivism, teorik ve bilişsel bir süreçle bilim ve teknolojiye geliştirmede gösterdiği başarıyı, değerleri benimsetme konusunda başaramadı. Değerlerin öğretiminde işin içine duyguların da katılmasının bir zorunluluk olduğu anlaşıldı. Bunu da başarabilecek en etkili araçlardan biri olarak hikâye ve masallar adeta yeniden keşfedildi. Çünkü masal çocuğu oyalarken düşündüren, düşünceyle birlikte duygularının gelişmesine de hizmet eden bir ihtiyaçtır.

Bu bakımdan masalın çocuğu realiteden uzaklaştırdığı iddiası gerçekçi değildir. Masallar hemen her konuyu işlediklerinden genellikle her masalda hayırla şer, iyi ile kötü karşı karşıyadır. Hiçbir masalda kötünün başarılı olması söz konusu değildir, her masal, iyinin zaferi ve kötünün hezimetiyile son bulur.

Çocuk, hikâye ve masallardaki abartılı kahramanları, iyilik perilerini, masumu kurtaran, kötüyü cezalandıran, kahramanlar olarak düşünür. Mesela Keloğlan; zekânın, becerikliliğin, iyilikseverliğin, azmin, sebatın ve samimiyetin devasa bir örneğidir. Olayların gelişim sürecinde hikâye ve masallar doğrudan bir telkin vasıtası olmasalar da bazen gizli bazen de açıktan ahlaki olan veya olmayan telkin ve mesajlar verirler. İfade becerilerine, ana dilin gelişmesine yaptığı hizmet veya dinleme-anlatma adabı kazandırması, yeter bir telkin sayılabilir (Gökşen, 1955:550).

Değerler Eğitiminde Hikâye ve Masallar

Çağdaş eğitim, bilişsel ve psikomotor becerilerin öğretiminde sağladığı başarıyı duyuşsal alanda gösterememiştir. Hikâyeler, geçmişte yaşananlarla güncel olan arasında bağlantı kuran köprüler gibidir. Geçmiş güncel taşımaya, güncel üzerinden geçmiş daha iyi anlamaya imkân sunarlar. Bu süreçte birçok duyguya hitap ettiği için ilgi çekici olur, çok boyutlu (bilişsel, duyuşsal, devinişsel) ve daha uzun ömürlü öğrenmeler sağlar.

Hem kurgulayıcı hem de dinleyici açısından ayrı öneme sahip hikâye, katılımcıyı olayın akışı içerisinde tatlı bir seyahate çıkarır. Katılımcı kapılıp gittiği hikâyenin akışında olayın örüntüsünü ve bilgiyi keşfeder, zihninde yapılandırır, pekiştirir ve gerçek durumlara adapte edebilecek düzeyde kavramış olur.

Evet, çocuklar hikâye dinlerken adeta büyülenmiş gibi gözleri kocaman açarak pür dikkat anlatıcının ağzına bakarlar. Hikâyede anlatılan olayda verilecek mesajlar için adeta bütün alıcılarını hazır hale getirirler. Hikâyedeki olay örüntüsünü ilgiyle takip eder, iletileri merak eder, alabileceği mesajı sabırsızlıkla bekler. Böylece ninelerden dinlenen hikâyelerle zihin ve gönül dünyasının temelleri kurulur. Ana-baba, büyük-küçük, doğru-yanlış, hak-hukuk, helal-haram, vatan, millet, devlet kavramlarını böyle bir zihinsel temel üzerinde inşa ederler.

Bizim kuşak tam da bu şekilde ninelerinin ağzından dökülen hikâye ve masallarla büyüdü. Şimdi ortalıkta nine kalmadığı için (!) çocuklar da hikâyelerden mahrum büyüyor.

Hikâyeler, yaşanmış veya yaşanması mümkün olay ve olguları tasvir ettiğinden çoğu durumda hayatın gerçekleriyle uyum arzederler. Hayat çıkışlar ve inişler ihtiva ettiği için hikâyenin olaylar örüntüsü de her zaman olumlu seyretmez. Bu zaten insan doğasıyla ve hayatın gerçekleriyle de uyumlu olmaz.

Hikâyeci, kendi başından geçen veya tanık olduğu olayları hikâye ederek dinleyicileriyle paylaşır. Bu paylaşımında; neyi yanlış yaptığını, yanlışın ne gibi bir maliyeti olduğunu, bundan neler öğrenildiğini ve işin doğrusuna nasıl ulaşılabildiği anlatılır. Bu anlatımda temel amaç, dinleyiciye benzer durumda daha kestirim yoldan hedefe ulaşma imkânı hazırlamaktır.

Hikâyelerde kahramanları – olumlu veya olumsuz– tanımlama ve tasvirlerde kullanılan kelimeler daima sıfatlardır. Kahramanın olumlu yönüne çeşitli açılardan vurgu yapan sıfatlar çocuğun zihnini bir hedef değere odaklandırır. Aynı hikâyelerde olumsuzluklar da olumsuz figürler aracılığıyla ifade edilir.

Çocuk zihnen odaklandığı değere kahramanın ve figürün tutum ve davranışlarıyla hayat verir. Bu durum onu kahraman ile özdeşim kurmaya, figürden de uzak durmaya yönlendirir. Böylece çocuk kahraman üzerinden sunulan sıfatlar yardımıyla hedef değeri keşfeder ve onu içselleştirir.

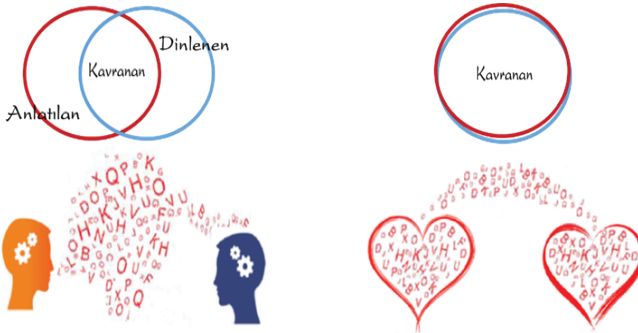
İnsanlar başarı öykülerinden öğrendiklerini daha kalıcı bir şekilde öğrenirler. «Masal dinlemeyen bir çocuk çok bedbaht bir insan olmaya namzettir» der Asaf Halet Çelebi (1994:242). İzledikleri hikâyede başarıya giden yolları, olayın kahramanı ile bir-

likte adımlayarak öğrenirler. Başarıya ulaşmada yaşanan yanlış ve hatalar da bir o kadar öğreticidir o adımları izleyen çocuk için... Aynı şekilde başarısızlıkların da yerine göre başarılarından çok daha etkili ve kalıcı öğrenme sağladığı aşikârdır.

İnsanlardan bazıları hata yapma korkusuyla kendi güçlerini, becerilerini denemekten uzak dururlar. Bu durum onların kendini tanımalarına, kendi sınırlarını keşfetmelerine engel teşkil ettiği gibi, sahip oldukları potansiyeli tam ve verimli kullanmaktan da mahrum bırakır. Hataların ve başarısızlıkların öykülenmesinin, izleyicilerde özgüvenin gelişmesinde çok önemli katkıları olabilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Aklın beş duyuya bağlı olarak gelişir, oysa duygular duyulardan bağımsız olarak yaratılıştaki her insanda vardır. Akıl sembolize eden “bilinç”; sorgulamalara, eleştirilere, mantıklı ilişkilere, direnç göstermelere dayalı bir işleyişe sahiptir. Duygular ise, sorgulamadan, mantık aramadan, akıl yürütmeden anlamaya dayalı “bilinçdışı” bir işleyişe sahiptirler. Değerler, inançlar, sevgi ve özlemler bu türdendir. Bu bakımdan insanlar duyguların doğal halinde ortaklardır.

Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır..!
Mevlana

Aklın dıştan, duygu içten gelen motivasyona bağlı olduğundan akıl duyguları basıklayabilmektedir. Duygulardaki farklılaşma, değişme, bozulmalar, ona rehberlik eden aklın durumuna göre yaşanmaktadır. “Birbirimizi doğru anlamak için samimiyet gerekir ki, bunun için yürekte yüreğe konuşmaya ihtiyacımız vardır” der Alev Alıtlı. Sayın Alıtlı’nın işaret ettiği samimiyet ve yürekte yüreğe konuşmanın en önemli aracının “öykü dili” olduğu söylenebilir. Çünkü böyle bir anlatım aklın labirentlerindeki engellere takılmadan doğrudan gönle ulaşabildiğinden daha ikna edicidir.

Bilgiyi nesiller boyu yaşatmanın bir aracı olarak kullanılan hikâye ve masallar, aklı değil gönlü hedef aldığından taşıdıkları değerler kolaylıkla gönüllere siner. Bu kullanımda hikâye bilginin öznesi değil nesnesidir. Adeta suyu emerek taşıyan sünger misali bilgiyi taşıyan bir araç gibi kullanılmıştır hikâyeler... Böylece yazının, kitabın yaygın olarak kullanılmadığı yıllarda hikâye kipiyle aktarılan bilgiler, nesilden nesile unutulmadan ulaşmayı başarmıştır.

Bu amaçla hikâye uzun asırlar boyu her türlü bilginin taşıyıcısı olarak eğitim amaçlı çok önemli görevler icra etmiştir. Bilimden sanata, ticarete, siyasete, felsefeye, eğitime, ahlaka, dine kadar hemen her alanda bilgi, duygu, tecrübe ve değerlerin en önemli taşıyıcılarından birisi hikâyelerdir.

Doğu ve batı klasiklerine dikkatle bakılırsa bu kanaatin ne kadar doğru olduğu takdir edilecektir. Eski Yunan'ın Ezop Masalları, Hint kültürünün Binbir Gece Masalları, Türk kültürünün Dede Korkut Masalları gibi hemen her kültürün kendine özgü taşıyıcısı konumunda masalları, hikâyeleri mevcuttur. Homeros destanları ve Heredot'un tarih yazımında aynı anlatımlara rastlanır. İslam kültüründe Farabi, İbni Sina, Gazali, Mevlana gibi çok bilinen eğitimci ve filozoflar da hikâyenin gücünden yararlandılar.

Eserlerinde sundukları bilgi ve mesajlarının önemli bir kısmını hikâye ambalajında okuyucuya sunarak halkın gönlünde o bilgilerin ömrünü uzun tutmayı arzulamışlardır. Aynı yöntemin dini kitaplara, tefsirlere kadar hemen her alanda kullanıldığı görülür.

Bu noktada unutulmaması gereken husus hikâyenin amaç değil araç olduğu gerçektir. Amaçlarla araçlar yer değiştiren her şey altüst olmaktadır. Bilim çalışmakla üretilir, geliştirilir, etkili araçlarla da nakledilip yaygınlaştırılır. Ancak hikâyelerin, bilginin nesnesi olmaktan çıkıp öznesi olmaya başlaması durumunda iş tam tersine döner.

Her alanda gerçek uzmanlar yetiştirilmezse, bilim üretimi durursa, din adına, bilim adına geriye sadece nakledilen hikâyeler kalır. Bilim adamı yetiştirmeyenler ortalıkta dolaşan hikâyelerle yetinmek durumunda kalırlar.

Kaynakça

- Baha Tefik (1913). Maksat ve meslek. Çocuk Duygusu,19 Haziran 1913 (6 Haziran 1329) Sayı. 1, s.1-2, İstanbul: Sancakciyan Matbaası
- Boratav, P. N (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çelebi, A. H (1994). Masal dünyamız. M. Miyasoğlu (Hazırlayan), *Asaf Halet Çelebi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Devellioğlu, F (1978). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Elçin, Ş (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enigün, İ (1987). Çocuk edebiyatına toplu bir bakış. M. R. Şirin (Hazırlayan), Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987. C.1, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Gökşen, E. N (1955). Masalın imkânları ve anadile hizmeti. *Türk Dili* (Dil ve Edebiyat Dergisi), C.4, S: 45, Haziran.
- Gövsä, İ. A (1998). Çocukta *zihinsel gelişim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2011). *Halk hikâyeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şirin, M. R (1998). *Masal atlası*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tezel, N (1968). Türk halk edebiyatında masal. *Türk Dili* (Dil ve Edebiyat Dergisi), Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, C: XIX, S: 207, Aralık.
- TDK (2019). *Genel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu, <http://tdk.gov.tr/> (E.T: 11.03.2019)
- Yavuzer, H (1996). *Çocuk psikolojisi*. Ankara: Remzi Yayınevi.